

مقاله شناسی توصیفی

زمستان ۱۳۷۶

جمیله جان قربان

□ هفته‌نامه‌ها

۱. زن روز، شماره ۱۶۰۶، سوم خرداد ۱۳۷۶.

۱۳ تا ۱۸ ساله‌ها در غرقه زن روز

گزارشی از چهارمین جشنواره مطبوعات.

در این گزارش با خانم «زهره استوار» کارشناس ارشد روان‌شناسی و خانم «مهتری ماهوتی» نویسنده و شاعر کودک و نوجوان مهمان «مجله کیهان بچه‌ها» در غرقه زن روز مصاحبه‌ای صورت گرفته است.

خانم ماهوتی بیشتر با نشریاتی مانند: مجله‌های «ارشد»، «کیهان بچه‌ها»، «باران» و... در زمینه قصه و شعر کودک و نوجوان کار می‌کند. به نظر وی، قالب شعر و قصه گنجایش زیادی برای انتقال مطالب و مواد مختلف خواندنی به مخاطب کودک دارد. علت استقبال یا عدم استقبال کودک و نوجوان از نشریه‌ای خاص، مورد پسند بودن مطالب آن است. اگر مجله‌ای یکی-دو صفحه خوب و مناسب برای مخاطب خود داشته باشد، بین بچه‌ها مقبول می‌افتد. گرایش کودکان و نوجوانان به مجلات بزرگسال گاه به این دلیل است که مجلات مخصوص آنها خواسته‌های آنان را برآورده نمی‌کند. گاهی اوقات نیز مخاطب، خود را نوجوان فرض نمی‌کند و با نشریه مخصوص بزرگسالان ارتباط برقرار می‌کند به بهانه‌ی دیگر، رغبت‌های درونی افراد باعث جذب یا دفع آنان در ارتباط با نشریات می‌شود.

به این ترتیب، کاری موفق و ماندگار خواهد بود که مخاطب خودش را رضی نگه دارد. البته هیچ‌گاه نباید به آنچه داریم رضی باشیم چرا که دچار رکود خواهیم شد. در شرایط کنونی، هنرمندان، نویسندگان و شاعران نباید حرف‌های دلسردکننده بزنند که مثلاً رشد نداریم، راكد مانده‌ایم و یا... بلکه به جای آن بهتر است گفته شود بیا بید بهتر از این باشیم و حرف‌های تازه بزنیم و راه را به هم نشان

بدهیم.

۲. زن روز، شماره ۱۶۱۱، ۷ تیر ۱۳۷۶.

نقش لالایی و داستان افسانه‌ای در تربیت کودک

مقاله سیدعادل ابرازی

خانه و خانواده محیط تربیتی قابل‌کنترلی برای کودک تلقی می‌شود که در ایران با توجه به فرهنگ غنی تربیتی مشرق‌زمینی، خصوصیات خاص خود را دارد. با توجه به غنا و دیرینگی فرهنگ ایرانی، می‌توان از اثرگذاری اسطوره‌ها، داستان‌های افسانه‌ای و واقعی، قطعه‌های لالایی، بازی‌های محلی، عادات و رسوم محلی در هر سنی به منظور ثبات شخصیت کودک ایرانی استفاده کرد. در این فرهنگ غنی، لالایی از ارزش و الایی برخوردار است زیرا در بدو تولد کودک با ایجاد ارتباط لامسه از طریق نوازش و سپس ارتباط کلامی مادران و کودکان شکل می‌گیرد. در فرهنگ عامه اگر چه این نوع احساسات با ابیاتی زیبا و پراز احساس اما اکثراً خالی از قواعد عروضی سروده شده‌اند، اما مضمون‌نشان عموماً توصیف زیبایی کودک، زیبایی طبیعت و ابراز احساس مادر نسبت به کودک بوده و آرایش خاصی به کودک می‌دهد. تأثیر صدای «لالایی مادر» در رشد شخصیت کودک کاملاً آشکار است.

داستان‌های محلی یا قصه‌های فولکلوریک نیز جزء فرهنگ عامه محسوب می‌شوند و به نوعی بینش افراد جامعه را نسبت به موضوعات مختلف نشان می‌دهند. داستانها در کنار بیان اصول تعلیم و تربیت، روش‌های گوناگون برای تربیت انسانها پیشنهاد می‌کنند. مادر بزرگها و اطرافیان کودک می‌توانند با قصه‌گویی برای او، تجارب و واقعیت‌های زندگی و اجتماعی و مذهبی را به وی منتقل کنند. کودک با ذهن و فکر گسترده خود از لایه‌های حوادث و الفاظ قصه‌گو، الگوهای خود را یافته به تدریج وارد رفتار خود می‌کند. بین داستان و آموزش رابطه‌ای بسیار نزدیک برقرار است. یعنی هر چه

داستان از نظر کمی و کیفی بیشتر و بالاتر باشد، آموزش اخلاقی و اجتماعی کودک نیز مؤثرتر است.

۳. زن روز، شماره ۱۶۳۱، ضمیمه ۲۴ آبان ۱۳۷۶.

بچه‌ها: ما می‌خواهیم روزنامه بخوانیم به شرط آنکه ....

گزارش از جشن نشریات کودکان و نوجوانان

نسرین ظهیری

گزارشگر با حضور در اولین جشنواره مطبوعات کودکان و نوجوانان و ارتباط با بعضی از مسئولان و دست‌اندرکاران جشنواره، به معرفی اجمالی حدود، اهداف و انگیزه برپایی جشنواره و نیز فعالیتهای اصلی و جنبی آن پرداخته است.

«علی اصغر سیدآبادی» درباره وضعیت نشریات کودکان و نوجوانان گفته است: «به نظر من خوانندگان کودک و نوجوان ما کم نیستند، مشکل عمده این است که نوجوانان روزنامه‌خوان ما در بزرگسالی برای خواندن روزنامه بی حوصله و کم‌انگیزه می‌شوند. این به خاطر خلأیی است که میان نشریات کودک و نوجوان و بزرگسال ما به وجود می‌آید و بچه‌ها بر اساس تجربه‌ای که دارند، برای به دست آوردن مطالب هیجان‌انگیز و صمیمی‌تر جنب نشریات ورزشی و حادثه‌ای می‌شوند تا نیاز خود را برطرف کنند. از سوی دیگر، والدین معمولاً نشریاتی را که خودشان در کودکی و نوجوانی می‌خواندند، به بچه‌ها پیشنه‌اند و برای آنها تهیه می‌کنند. به این ترتیب اجازه کسب تجربه‌ای جدید برای خواندن مجلات جدیدتر به بچه‌ها داده نمی‌شود. بنابراین این گونه مجلات مهجور می‌ماند.»

«مهدی الماسی» دغدغه اصلی گردانندگان جشنواره را ایجاد فضای مساعد برای تبادل آراء و افکار و تعامل نویسندگان و هنرمندان کودک و نوجوان می‌داند.

«فرامرز قراباغی» بر این باور است که مطالب نشریات کودکان و نوجوانان به لحاظ کیفی و کمی از سطح مطبوعات کشور بالاتر است. این اگر چه یک ارزش است، ولی کافی نیست.

در پایان، نویسنده معتقد است که به تمام کودکان کشور (اعم از تهرانی و شهرستانی) باید به تساوی

توجه کرد. در این جشنواره جای شهرستانی‌ها که بیشتر از نشریات کودک و نوجوان دور افتاده‌اند، خالی بود. دیگر اینکه، جشنواره تنها چاره برطرف کردن رکود نشریات کودک و نوجوان نیست. بلکه بررسی دیدگاه و نظرات خود بچه‌ها و انجام تحقیقات لازم در این زمینه، در کنار برگزاری جشنواره، می‌تواند راهگشا باشد.

۴. زن روز، شماره ۱۶۳۲، اول آذر ۱۳۷۶.

از تولدی برای فرزندان کتاب بخوانید.

مقاله

نویسنده: کلر بی کاب

ترجمه: مژده نقشینه

این مقاله، حاوی راه کارهایی برای والدین کودکان است تا از طریق پی‌گیری و استمرار در آشناسازی کودک با کتاب از دوران تولدی، آنها را در حالی که دائماً بزرگ می‌شوند و دنیای اطرافشان نیز توسعه و تغییر می‌یابد، برای ساخت دنیایی بهتر و زندگی موفقتر آماده کنند.

برخی از این راه کارها عبارتند از:

- بچه‌ها به طور طبیعی به کتاب گرایش دارند حتی اگر تجربه اولیه آنها شامل لمس کاغذ و یا دیدن ورق خوردن صفحات کتاب باشد.

- شناخت حروف، درک مطالب و شنیدن داستان باعث ایجاد تمرکز و دقت در نوزاد شده و خود نوعی توانایی برای او به شمار می‌آید.

- تماشای تصاویر کتاب، به نوزاد کمک می‌کند تا درک خود از شباهتها و اختلافهای محیط را افزایش دهد.

- گوش دادن به داستانها موجب رشد مهارت‌های گفتاری و اجتماعی کودک می‌شود.

خواندن کتاب برای نوزاد، فقط شنونده‌ای غیرفعال است، اما با رشد مهارت‌های شناختی و حرکتی، کودک شروع می‌کند به نگاه داشتن کتاب و اشاره به تصاویر آن و در آوردن صداهای مختلف که خود نوعی مشارکت در کتابخوانی است.

از سه ماهگی می‌توان برای نوزاد کتاب خواند و در هفت یا هشت ماهگی کتاب را می‌توان به کودک معرفی کرد. کتابی که برای نوزاد می‌خوانید، بهتر است: ۱- مصور باشد که تصاویر رنگی واضح و

گویایی دارند. ۲. حاوی داستانهایی کوتاه و ساده باشد. برای کمک به امر یادگیری کودک، خواندن قصه را با اشارات و حرکات دست و سر و آهنگ صدا همراه سازید و به نوزادتان فرصت بدهید تا در مورد محتوای کتاب، با دست یا سر عکس و اکنش نشان دهد و یا گفت و گو کند.

۵. زن روز، شماره ۱۶۳۲، شنبه اول آذر ۱۳۷۶.

کسی اجازه ندارد مجله بچه‌ها را تعطیل کند
«صدف» تعطیل شد!

حمید محمدی محمدی

مجله‌ای به نام «صدف» که برای نوجوانان ایرانی مقیم خارج منتشر می‌شد، تعطیل شده است. سؤال نویسنده این است که چرا باید کیهان علمی، سوره نوجوانان، گلک، زمزم عربی، آیش و صدف، از صف نشریات کودک و نوجوان حذف شوند. دست اندرکاران مطبوعات کودک و نوجوان نیز پاسخهایی کوتاه و گذرا به این پرسش داده‌اند.

مدیر مسئول مجله «صدف» که زیر نظر «بنیاد اندیشه اسلامی» فعالیت می‌کرد، علت تعطیلی این مجله را بروز مشکلاتی مالی و ناتوانی بنیاد در انتشار آن معرفی کرده است.

«افشین علا» سردبیر مجله صدف نیز گفته است: «موعد قرارداد من برای سردبیری مجله صدف با بنیاد اندیشه اسلامی به پایان رسیده بود و بنیاد تمایلی به تمدید قرارداد از خود نشان نداد.»

حجت الاسلام مرتضی بهشتی مدیر مسئول نشریه «صدف» می‌گوید: «بنیاد اندیشه‌های اسلامی در بخش نشریات خود با مشکلات مالی مواجه شده بود و ما ناچار بودیم یکی از ۲۴ نشریه خود را منتشر نکنیم... قرعه به نام «صدف» افتاد. همچنین، انتظارات ما از چنین نشریه‌ای برآورده نشده بود و صدف در بین مخاطبان خود مقبولیت کافی نداشت.»

محمد میرکیانی سردبیر نشریه (سوره نوجوانان) گفته است: «نوجوان ایرانی در بین آن همه زبان و فرهنگ بیگانه که آراسته به رنگ آمیزی‌های جالب است، دل به نشریه فارسی زبان مملکتش بسته است. نمی‌شود هر وقت دلمان خواست نشریه منتشر کنیم و هر وقت دلمان

نخواست بگوییم تعطیل شد. اصلاً کسی اجازه ندارد با عواطف و احساسات بچه‌ها بازی کند. ما باید قبل از شروع انتشار یک مجله، بنشینیم و ببینیم می‌توانیم با امکانات و لوازمی که داریم دوام بیاوریم یا نه و اگر نمی‌توانیم اصلاً مجله منتشر نکنیم.»

۶. زن روز، شماره ۱۶۳۲، ۱۵ آذر ۱۳۷۶.

ادبیات کودکان اصل است یا افراد؟

در حاشیه جشنواره کتاب کودک و نوجوان

نقد و نظر: علاقمندان ادبیات کودکان و نوجوانان

نویسندگان با توجه به اهداف و مقاصد عالی و ارزشمند جشنواره کتاب کودک و نوجوان، نسبت به نحوه انتخاب افراد و آثار برتر در این جشنواره انتقاد کرده است. به عقیده‌ی وی بسیاری از انتخابها به دلیل مطرح بودن نویسندگان آثار بوده است، نه برتری آثار، زیرا انتخابها هر ساله به گونه‌ای است که فقط افرادی خاص تقدیر و به عنوان شخص برنده معرفی می‌شوند. این در حالی است که به طور طبیعی برگزاری جشنواره‌ها و تشویق شاعران و نویسندگان باید باعث رشد کمی و کیفی شعرها و داستانها شود. شاید به همین دلیل است که در چند ساله اخیر، شاهد مرگ خلاقیتها و گرایش بسیاری از نویسندگان به باز نویسی متون قدیمی هستیم! نویسندگانی که پیش از این کارهای بسیار خوبی از آنها به بازار نشر می‌آمد.

در پایان بر این نکته تأکید شده است که برگزاری جشنواره‌ها به منظور ارتقا سطح کیفی کتابها و تقدیر از نوشته‌های خوب، بسیار موثر است، اما اگر روند انتخاب اثر و نویسنده برتر تنها به لیست افراد خاصی محدود شود سرنوشت بدی در انتظار ادبیات کودکان و نوجوانان ایران خواهد داشت.

۷. سروش، سال نوزدهم، شماره ۷۶۸، شنبه ۶ دی ۱۳۷۶.

جایگاه کتاب کودک.

گفتگو با متخصصین کتاب کودک، خانمها: توران میرهادی خمارلو، نوشین انصاری
از قول خانم میرهادی می‌خوانیم شورای کتاب سه محور دارد. پیشرفت ادبیات کودک و نوجوان، بهبود کمی و کیفی کتاب کودک، در دسترس گذاشتن هر چه بیشتر کتاب در اختیار نسل جوان و

هنگامی که قصه به نوعی اطلاعات و باورهای خود را به کودکمان انتقال می‌دهد، دارای ارزش اطلاع‌رسانی است. هنگامی که به اصلاح گفتار طفل می‌پردازد، معانی کلمات را برای کودک شرح می‌دهد، طریقه به کارگیری زبان و دستور زبان را به مخاطب می‌آموزد و مربی را قادر می‌سازد تا با تکرار قصه میزان و توانایی کودک را در به کارگیری اسامی، فعلها، قیدها و صفتها بسنجد و حدود حافظه شنیداری او را در نظر بگیرد، دارای ارزش آموزش گفتاری است.

از لحاظ ارزش تربیتی، نویسنده به اهمیت ارزش شناختی قصه اشاره دارد. به عقیده وی می‌توان از طریق بازگویی قصه‌ها کودک را بیشتر شناخت و به وسیله بازگویی مجدد قصه توسط کودک می‌توان در لابه‌لای کلمات و جملات آنها به خیالات، آرزوها و افکارشان دست یافت.

در بخش اصلاح رفتار قصه می‌تواند وسیله تربیتی مناسبی باشد. نویسنده، به مربی و قصه‌گو پیشنهاد کرده است با توجه به مشکلات کودک سعی کنید قصه‌هایی را انتخاب کنید که مضامین مشابه با مسائل کودکان داشته باشند و با ترنندها، اشتباهات و خطاها شخصیتی مخاطب را در قصه بازگو کرده و راه حل مناسبی به طور غیرمستقیم ارائه کنند. این روش موجب کاهش روبرویی و جلوگیری از ایجاد حس لجبازی در کودک شده و رفتار مناسب و مطلوب او را در پی دارد.

۹. تربیت، سال دوازدهم، شماره سوم، آذر ۱۳۷۵.

نقش معلم در هدایت دانش‌آموزان به کتابخانه و

کتابخوانی

مقاله حسین سلیمی باهر

جامعه معلمان و مربیان مدارس مایلند بدانند چگونه باید مطالعه کنند و چگونه می‌توانند دانش‌آموزان خود را به خواندن بیشتر و پرثمر علاقمند سازند و از چه طریق می‌توانند ذوق و شوق مطالعه را در آنان زنده نگه دارند.

در این مقاله اهمیت «کتابخانه کلاس» و نقش معلم در هدایت و علاقمند کردن دانش‌آموزان به مطالعه مورد بررسی قرار گرفته است.

در بخش اول، راهنمایی‌ها و توصیه‌هایی در زمینه

گسترش ادبیات کودک، می‌تواند به وسیله سمینارها، سخنرانی، مقاله، تجزیه و تحلیل و بررسی مداوم کتاب و آثار چاپ شده پیگیری شود.

خانم میرهادی درباره تأثیر کتاب بر رشد خلاقیت کودک گفته است: کتاب به حوزه شفاهی فرهنگ برمی‌گردد و نشأت گرفته از لالایی، قصه و مثل است که از تخیل جان گرفته و در عمق جان کودک می‌نشیند. تخیل زمینه‌ساز خلاقیت و گسترش دنیای پیرامون کودک است. کتاب اگر تصویری با کیفیت داشته باشد، کودکان را به عوالمی می‌برد که در زندگی معمولی تجربه آن رانداشته‌اند و به این وسیله هم ذهنشان بارور می‌شود هم عواطف و درکشان.

خانم میرهادی در مورد چگونگی کیفیت کتابهای کودکان در چند سال اخیر به دو نوع آفرینش ادبی اشاره می‌کند که عبارتند از خلق آزاد و خلق مفید.

به عقیده وی با مطالعه ادبیات کودکان می‌توان تصویر، مسائل، آرزو و توانایی و رنج بچه‌های روستا و شهر را دید. نویسندگانی چون هوشنگ مرادی کرمانی، محمدرضا یوسفی، محمدرضا بایرامی و خانم فریبا کلهر تصاویر قابل قبولی ارائه کردند و نویسنده‌ای چون محمد محمدی توانسته با به کارگیری دید نمادین گذشته و حال و آینده را به هم مربوط کند.

در پایان خانم انصاری دبیر شورای کتاب کودک، علل تدریس ادبیات کودکان در واحدهای دانشگاهی را تشریح می‌کند.

ماهنامه‌ها

۸. پیوند، شماره ۲۲۰، بهمن ۱۳۷۶.

تأثیر قصه‌گویی در روند آموزشی در زمانی کودک

مقاله صدیقه برکار

در این مقاله، نقش تربیتی قصه به دو ارزش آموزشی و تربیتی تقسیم کرده است که هر کدام دو زیر مجموعه دارد، قصه از یک سو دارای ارزشهای آموزشی مانند اطلاع‌رسانی و آموزش گفتاری است و از سوی دیگر دارای ارزشهایی تربیتی مانند ارزش شناختی و اصلاح رفتار.

بهره‌گیری بیشتر از کتابخانه کلاس ارائه شده است که برخی از آنها عبارتند از:

- شاگردان باید بتوانند درباره موضوعاتی که در مدرسه یاد می‌گیرند، مطالب بیشتری را از طریق مطالعه آزاد کتاب به دست آورند. کتابهای کتابخانه مدرسه می‌بایستی تخیلات شاگردان را به کار اندازد و در آنها احساس راحتی و شادی به وجود آورد.

- کتابها باید همیشه آماده امانت دهی باشند تا به محض نیاز دانش آموز به سرعت در اختیار او گذاشته شوند.

در بخش دوم مقاله، می‌خوانیم: «نظام تعلیم و تربیت، روشهای تدریس و نحوه کار معلم در ایجاد عادت به مطالعه نقش مهمی را بر عهده دارند، ولی تا زمانی که مدارک تحصیلی و نمرات درس ملاک انتخاب و پیشرفت افراد باشد و وسعت معلومات اشخاص و تجربیات و مطالعاتشان کمتر مورد نظر قرار می‌گیرد، مطمئناً مطالعه امری تفننی و بی‌فایده تلقی می‌شود.»

۱۰. تربیت، سال دوازدهم، شماره نهم، خرداد ۱۳۷۶.
شیوه‌های آموزش خلاقیت

مقاله

افضل السادات حسینی
این مقاله در برگیرنده نظرات گوناگون روان‌شناسان و محققان خبره در امر خلاقیت است. «تورنس» می‌گوید: «خلاقیت، مهمترین اسلحه آدمی است که با آن می‌تواند فشارهای روحی را که به سبب زندگی روزانه و امور غیرمنتظره پیش می‌آید، از بین ببرد.» «آبراهام مزلو» می‌گوید: «خلاقیت، توانایی فرد برای تولید ایده‌ها، نظریه‌ها، بینش‌ها یا اشیای جدید و بدیع و بازسازی مجدد در علوم و دیگر زمینه‌هاست که از نظر متخصصان اصیل و از جنبه علمی، زیباشناسی، تکنولوژی و اجتماعی، ارزشمند به شمار می‌آید.»

چهار شیوه آموزش خلاقیت نیز عبارتند از: ۱. فوران اندیشه ۲. فهرست خصوصیات ۳. فهرست سؤالها ۴. ارتباط اجباری که این مقاله توضیحی مختصر درباره آنها و زیر مجموعه‌ها و بخشهای خاص آنها ارائه شده است.

در شیوه فوران اندیشه با تشکیل جلسه گروهی و انتخاب موضوعی برای بحث و برقراری قوانین

خاص، فرصتی برای ایده‌یابی افراد فراهم می‌شود. در این روش، انتقاد و هرگونه قضاوت ممنوع بوده و اندیشه‌ها هر چه بیشتر جسورانه و غیرمعمول باشند، بهتر است.

اگر افکار و ایده‌ها نیز با هم ترکیب شوند ایده‌ها و افکار جدیدی بوجود می‌آید.

در روش فهرست خصوصیات، به جای اینکه به موضوع به شکل کلی نگاه شود، آن را به اجزای کوچکتری تقسیم کرده و به هر جزء مستقلاً پرداخته می‌شود. در واقع فرد، فهرستی از صفات مختلف را به طور جداگانه بررسی می‌کند.

در روش فهرست سؤالات، پرسشهای مختلفی تهیه می‌شود تا زمینه برای برانگیختن قدرت تفکر و تصور فرد فراهم آید. شیوه تنظیم پرسشها به گونه‌ای است که برانگیزاننده ایده‌های مختلف باشند.

در روش ارتباط اجباری، نوعی ارتباط اجباری و تحمیلی بین دو یا چند چیز با فکر برقرار می‌شود؛ دو امری که معمولاً هیچ ارتباطی با هم ندارند. از طریق مرتبط کردن دو فکر یا دو شیء که هیچ گونه رابطه‌ای با یکدیگر ندارند، مفهوم تازه‌ای به دست می‌آید که زمینه را برای ایده‌یابی و ایجاد تفکر خلاق فراهم می‌سازد. در انتها، نویسنده به شیوه دیگری برای رشد خلاقیت می‌پردازد که به وسیله کوردون و همکاران وی ابداع شده و «چهارپایه سینکلتیکز» نام دارد. در این شیوه تفکر خلاق به وسیله فعالیت استعماری و تمثیلی شکل می‌گیرد.

۱۱. رشد تکنولوژی آموزشی، سال سیزدهم، شماره پنجم، بهمن ۱۳۷۶.

شناخت نگرش کودکان نسبت به والدین از طریق نقاشی

مقاله

احمد شریفان
نقاشی می‌تواند ابزاری برای تشخیص نگرش کودکان نسبت به والدین باشد. نحوه استفاده از تصویر یک چهره آدمک و حالت‌های متفاوت هیجانی اجزای صورت آنها قادر است نگرش مثبت و منفی ذهن مخاطب کودک را نسبت به والدین و اطرافیان به خوبی نشان دهد. نویسنده چهره آدمک را با شش حالت هیجانی متفاوت یکی خندان و پنج تصویر

غیرشاد پایه بررسی و تحقیق نویسنده قرار گرفته است، و نویسنده نتیجه گیری می‌کند که اکثریت کودکانی که به پدر و مادر خود نگرش مثبت دارند چهره خندان را علامت می‌زنند و کودکانی که نسبت به والدین نگرش منفی داشتند چهره غیرخندان را. نتیجه گیری دیگر از نقاشیهای کودکان و آدمکهای تصویر شده بوسیله آن عبارت است از: تصاویر و نقاشی کودکان در مقابل الگوی مشابه در جامعه دارد. بنابراین هر چه در اجتماع افرادی با هم صمیمی و دوست هستند و به هم لبخند می‌زنند (دازای نگرش مثبت بهم هستند) و کسانی که دوست نیستند و با از هم بدشان می‌آید فاصله بینشان زیاد است (نگرش منفی) در نقاشی کودکان این قرار داد بوسیله فاصله و نوع اجزاء آدمکها (شاد و غیرشاد) کاملاً مشهود و قابل بررسی است و به همین دلیل نقاشی بیان غیر کلامی کودکان است و فرصتی به او می‌دهد تا آنچه را که درون ذهن خود دارد به راحتی بر روی صفحه بکشد.

۱۲. رشد تکنولوژی آموزشی، سال سیزدهم، شماره پنجم، بهمن ۷۷-۱۳۷۶.

روش جدید آموزش انشا به دانش آموزان

مقاله مترجم: حمیدرضا فاطمی پور

در گذشته معلمان از انشا تنها برای ارزشیابی کمی و کیفی و انتقال پیام و آموزش دستور زبان به دانش آموزان استفاده می‌کردند. امروزه نگارش به عنوان یک فرآیند قلمداد می‌شود و در درس انشا باید نگرش، اهمیت و دید تازه‌ای به این مقوله و عناصر و مراحل تشکیل دهنده عمل نگارش، داشت. به عقیده نویسنده عناصر نگارش عبارتند از: نویسنده، مخاطب، هدف نگارش، موضوع و زبان (فنی، ادبی) و در زمینه مراحل نگارش مراحل پیش‌شماری را برمی‌شمارد که بعضی از آنها عبارتند از:

- طرح ریزی (مشخص کردن موضوع، مخاطبان، هدف، جمع آوری مطالب).
- تهیه پیش نویس.

- پیدا کردن موضوع (معلم در این بخش می‌تواند در انتخاب موضوع مورد علاقه دانش آموزان دقت کند تا آنان اطلاعات لازم و کافی درباره موضوع

داشته باشند.

- مشخص کردن مخاطب: دانش آموزان باید مخاطب خاصی در ذهن داشته باشد تا واکنشهای او را هنگام خواندن نوشته‌اش مجسم کند.

برای پیدا کردن مطلب، دانش آموز می‌تواند انتخاب آزاد داشته باشد و یا معلم اندیشه‌های گوناگونی را درباره موضوع به ذهن دانش آموز بیاورد. معلم باید در ذهن دانش آموز ایجاد بارش ذهنی کند و هنگام تراوش فکری دانش آموز درباره موضوع، هیچ گونه تجربه و تحلیل و ارزشیابی از طرف او صورت نگیرد.

به عقیده نویسنده مشکلترین بخش نگارش انشا آغاز نوشتن پیش نویس است و مهمترین مرحله آن آخرین مرحله نگارش یا بازخوانی است.

۱۳. رشد معلم، سال دوازدهم، شماره چهارم، دی ۱۳۷۲.

نگاهی به شعر در کتابهای فارسی دوره ابتدایی

مقاله غلامرضا مغفرد

شعر، روشی بسیار جذاب و مؤثر در امر آموزش و فراگیری کودکان دوره دبستان است. نویسنده پس از ارائه تعریفی کوتاه از شعر، نثر و نظم، به بررسی جایگاه این نوع ادبی در ادبیات و دنیای کودکان پرداخته است.

- قصه منظوم در اصل قصه‌ای است که کلمات آن توسط یک شاعر به نظم آراسته شده است.

- کاربرد کلمات ساده، بیان ساده و روان، موضوعات قابل درک، کوتاه بودن کلام، عدم تخفیف و شکستگی کلمات از ویژگی‌های باز شعر خوب کودکان است.

در ادامه بحث، نویسنده به وضعیت شعر در کتابهای فارسی دوره ابتدایی و معرفی اشعار برگزیده و شاعران آنها، ارائه آمار کلمه‌ها و ترکیبهای تازه و نوع شعر یا قصه منظوم پرداخته است.

در نقد و بررسی و تحلیل این اشعار نیز به عناصری چون حجم شعرها، شعر اختصاصی کودکان، زبان کودکان، مشکل بودن اشعار، تشبیهات و استعارات نامأنوس، پیام عمده شعرها، طرح مسائل اخلاقی، دنیای کودکان، طولانی بودن اشعار و کلمات شکسته، توجهی خاص مبنول شده

است. در انتهای مقاله نیز پیشنهادهایی را برای حل مشکل ارائه می‌دهد. به عنوان مثال: برای سهولت در حفظ و به خاطر سپردن مطلوب شعرها ضمن استفاده از شعرهایی با آهنگ شاد لازم است برای این گونه اشعار آهنگ ساخته شود تا کودکان آنها را همراه با آهنگی دل‌انگیز به خاطر بسپارند تا ضمن لذت بردن از اشعار، زمینه مناسبی برای ایجاد علاقه نسل آینده به هنر شعر فراهم شود.

۱۲. رشد معلم، سال دوازدهم، شماره پنجم، بهمن ۱۳۷۲.
نگاهی به قصه‌های کتب فارسی دبستان (قسمت اول)

مقاله مهدی ججوانی - حسین فتاحی
هنر قصه نویسی برای کودک و نوجوان به رغم رشد شگرفی که در عصر حاضر داشته، متأسفانه فاقد جلوه‌ای بایسته در کتابهای فارسی دبستان بوده است. از آنجا که قصه به لحاظ داشتن دو عنصر تخیل و حس که خصیصه تفکیک ناپذیر آثار هنری است، از توانایی ایجاد جاذبه، انتقال حس و نیز الگوسازی برای کودکان برخوردار بوده و قالبی گیرا و ماندگار برای بشر و مخاطب کودک به شمار می‌آید و از آنجا که جایگاه کتب درسی در مقایسه با نشریه یا کتابی خاص از لحاظ پوشش وسیع و گسترده تداوم و تأثیر چند ساله بر ذهن کودک، قابل قیاس نیست، هدف از بررسی درسهایی از کتب فارسی که پایه و اساس خواندن و مطالعه را در ذهن کودک می‌گذارد هدفی جز ارتقای سطح کیفی آثار یا از بین بردن ضعف ساختاری برخی قصه‌ها در آن است.

نویسنده، قصه‌های کتب فارسی دبستان را (به جز سال اول) به دو دسته کلی تقسیم می‌کند.

۱. قصه‌های تخیلی که وقایع و شخصیت‌های آنها به کلی خیالی هستند
۲. قصه‌های شخصیت‌ها و بزرگان که در آنها وقایع و اشخاص مابه ازای بیرونی دارند. اغلب نقد و بررسی‌ها بیشتر از دیدگاه ساختارشناسی قصه‌های کودکان صورت گرفته و نه جنبه‌های محتوایی نویسنده فصل اول نقد و بررسی قصه‌های تخیلی کتب فارسی را به سه بخش مجزا - قصه‌های ضعیف، نوشته‌هایی که قابلیت قصه شدن

دارند، قصه‌های قابل قبول تقسیم می‌کند. این مقاله به بررسی قصه‌ها ضعیف اختصاص دارد.

داستان «راه پیروزی»، «همه با هم»، «لبخند آقای ناظم»، «چراغ راهنما»، «گرگ و گاو»، «قریاد برای آزادی» و «ایمان» در این مقاله مورد نقد و بررسی قرار گرفته است. در مورد هر داستان، پس از بیان چکیده‌ای از آن، به تحلیل و بررسی داستان از لحاظ عناصر قصه‌نویسی و نقاط ضعف این عناصر در متن مورد بررسی اشاره شده است.

۱۵. رشد معلم، سال دوازدهم، شماره ششم، اسفند ۱۳۷۲.
نگاهی به قصه‌های کتب فارسی دبستان (قسمت دوم)

مقاله مهدی ججوانی، حسین فتاحی
این مقاله در ادامه بررسی قصه‌های کتب فارسی به بحث و بررسی درباره نوشته‌های دارای قابلیت قصه شدن، می‌پردازد.
نویسنده توضیح می‌دهد که درسهایی از کتابهای فارسی دوره دبستان را می‌شد به صورت قصه در آورد، اما بی هیچ دلیلی به این نوع ادبی تبدیل نشده‌اند. این در حالی است که این نوشته‌ها منشور بوده و مخاطب آنها بویژه بچه‌ها هستند و انتخاب قالبی غیر از قصه برای بیان آنها از تأثیر و جاذبه‌شان می‌کاهد.
نویسنده، با اشاره به درسهایی که دارای این ویژگی هستند، مانند: «کوکب خانم»، «دندان شیری» و «جشن عبادت»، آنها را مورد تحلیل و بررسی قرار داده و پیشنهادهایی برای تبدیل شدن این نوشته‌ها به قصه‌ای مطلوب ارائه می‌دهد. برای نمونه، درباره درس «جشن عبادت» نظر می‌دهد که: «این درس علاوه بر اینکه در قالب یک قصه یا حداقل قصه‌واره ریخته نشده، حتی از نثری هنری و تأثیرگذار هم برخوردار نیست. نثر نوشته‌اشنشایی است، یعنی بیشتر بر «گفتن خشک، ادعایی و بی پشتوانه» استوار است تا «نشان دادن عملی». نویسنده این نوع متون باید به جای قضاوت مستقیمی، خود کناری بایستد و فقط امکان بهتر دیدن را برای خواننده‌اش فراهم کند.
از نظر نویسنده: «جایگاه کتابهای درسی به قدری رفیع و مسئولیت‌توین کنندگانش به اندازه‌ای

و صراحت است.

- طرح جلد باید زیبا و جذاب باشد و با موضوع داخل کتاب ارتباطی دقیق و کافی داشته باشد.

۱۷. رشد معلم، سال دوازدهم، شماره هفتم، فروردین ۱۳۷۳.

نگاهی به قصه‌های کتب فارسی دبستان (قسمت سوم)

فصل دوم: نقد و بررسی قصه‌های دارای شخصیت‌های واقعی.

مقاله مهدی جوانی - حسین فتاحی

محور مقاله، بررسی درسهایی از کتاب فارسی دبستان که موضوعشان، شخصیت‌ها و وقایعی است که ریشه در تاریخ، فرهنگ و تمدن بشر دارند و نیز داستان‌هایی است که اساس آنها را زندگی یا گوشه‌هایی از زندگی شخصیتی خاص، تشکیل می‌دهد.

نویسنده با بررسی هر کدام از این درسها، آشکار می‌سازد که کدام یک قصه و کدام یک قصه‌ای ضعیف و کم تأثیر است.

به عقیده نویسنده، زبان و پیام قصه برای سنین گوناگون تفاوت‌هایی دارد. به این معنی که فرم و شکل و محتوایی که در یک قصه برای کلاس دوم ارائه می‌شود با فرم، شکل و محتوایی که در قصه دیگر برای دانش‌آموزان کلاس چهارم و پنجم نوشته می‌شود، متفاوت است.

در ادامه، فهرست داستان‌های مورد نظر نویسنده از کلاس دوم تا پنجم دبستان ارائه شده و خلاصه بعضی از آنها (از ۲۲ درس) به عنوان نمونه بازگو شده است. سپس، عناصر داستانی موجود در آنها مورد بررسی قرار گرفته است.

در این مقاله، داستان‌های «دهقان فداکار»، قصه «اصحاب فیل»، «رهبر فداکار اسلام»، «فرزندان اسلام» و «تشنه‌ای که مشک پر آبش بر دوش بود» مورد نقد و بررسی قرار گرفته است.

۱۸. رشد معلم، سال دوازدهم (شماره مسلسل ۱۰۲)، خرداد و تابستان ۱۳۷۳.

**تصویرسازی کتابهای درسی
نگاهی به تصاویر کتابهای فارسی دوره دبستان**

خطیر است که یافتن قصه خوب در کتابها نباید عجیب باشد بلکه وجود نقاط ضعف بارز است که حیرت همگان را برمی‌انگیزد....»

نویسنده درسهایی مانند: «پسر هوشیار»، «چوپان و روغگو»، «بهترین مکان دنیا»، «حسنک کجایی»، «فداکاری» (که با قصه پسر فداکار که مضمونی مشابه دارد مقایسه شده)، «امید به خدا» (قصه منظوم) را مورد بررسی قرار داده و به عنوان قصه‌هایی قابل قبول انتخاب کرده و نقاط قوت و ضعف هر کدام را بر شمرده است.

۱۶. رشد معلم، سال دوازدهم، شماره هفتم، فروردین ۱۳۷۳.

نگاهی به تصاویر کتابهای فارسی دوره دبستان

اردشیر پژوهشی
کودکان کلاس اول دبستان را از لحاظ آشنایی با کتاب می‌توان به دو دسته تقسیم کرد: ۱. کودکانی که با کتاب آشنایی قبلی دارند.

۲. کودکانی که قبل از ورود به مدرسه با کتاب آشنایی ندارند. به هر حال وقتی هر دو دسته با به دبستان را می‌گذرانند اولین برخوردشان با کتاب آموزشی (درسی) تجربه عینی ظاهر کتاب و تصاویر آنهاست. حال اگر ظاهر و جلد کتاب و تصاویر داخلی آن مخاطب را در برخورد اول جذب کنند، کودک این برخورد دلنشین و خوشایند را به خاطر می‌سپارد.

نویسنده پس از بیان این توضیحات، به ویژگی‌هایی که می‌توانند منجر به جذب کودک به کتاب و کتابخوانی شوند، در دو بخش: الف - ویژگی‌های خارجی کتاب (قطع، طرح جلد) و ب - ویژگی‌های داخلی کتاب (تصویرسازی، صفحه‌آرایی)، اشاره می‌کند. البته در این مقاله تنها به ویژگی اول توجه شده است.

- قطع کتاب باید قابلیت حمل و استفاده آسان داشته و با امکانات چشمی کودک متناسب باشد.

- تأثیر روانی قطعه‌های مختلف بر انسان یکی از عوامل مهم در انتخاب کتاب است. قطعهای عمودی، افقی، مربع، کوچک و بزرگ هر کدام تأثیری خاص بر انسان دارند. مثلاً قطع مربع دارای ویژگی‌های منحصر به خود بوده و سرشار از آرامش، اطمینان

مقاله

از آنجا که تصویرسازی کتابهای کودکان و نوجوانان در کشور ما سابقه‌ای طولانی ندارد، هنرمندان تصویرگر گاه دچار اشکالاتی در این عرصه می‌شوند. مثلاً گاه تصویرسازی‌ها کپی کارهای فرنگی است. تصویرسازی کتب کودکان و نوجوانان هدف‌های خاصی دنبال می‌کند که اصلی‌ترین آنها جذب و فهماندن هر چه بهتر مطلب به کودک و نوجوان است.

به همین دلیل، سه ویژگی و عامل خاص تصویرسازی یعنی: تخیل برانگیزی، تربیتی و آموزشی را باید به طور آگاهانه‌ای در کتابهای درسی کودک و نوجوان به کار برد.

عامل تخیل برانگیزی باعث می‌شود کودک فراتر از موضوع کتاب و نوشته، دامنه تخیلات خود را وسعت بخشد و روحیه لطیف و شاعرانه‌اش تقویت شود.

ویژگی تربیتی در واقع از اهداف تربیتی و یا پرورشی نهفته در تصاویر کتاب نشأت می‌گیرد. دست‌اندرکاران کتاب درسی با ارائه تصاویر در کتاب، به نوعی در پرورش شخصیت کودکان خواننده آن کتاب دخالت کرده و گاه الگویی به کودکان ارائه می‌دهند.

ویژگی آموزشی یا تعلیمی نوعی آموزش غیرمستقیم و دیداری است آموزشی که از طریق دیدن دریافت می‌شود.

از مطالعه کتاب اشاره می‌کند که عبارتند از: لذت آشنایی، شگفت‌زدگی، همدلی، قدرشناسی، گسترش دانسته‌ها، یگه خوردن و مکاشفه.

عوامل و راه کارهایی که می‌تواند به بهتر و بیشتر مطالعه کردن کودک کمک کند، عبارتند از:

- اگر دوره‌های آموزشی ساده درباره قصه‌گویی، ادبیات شفاهی (فولکلور) و ادبیات کتبی کودکان در برنامه تحصیلی مراکز تربیت معلم گنجانده شود، بسیار مفید خواهد بود.

- بهترین زمان آشنا ساختن کودک با کتاب و استفاده از آن، پایان دو سالگی است. همچنین ایجاد زمینه‌های علاقه به کتاب در دوران پیش از دبستان (و کلاس اول) می‌تواند از طریق: قصه‌گویی در خانه، کنترل و ایجاد محدودیت در استفاده از برنامه‌های تلویزیونی و وسایل بصری دیگر، دقت در انتخاب کتابهای مناسب، تشویق بچه‌ها به بیان شفاهی قصه‌هایی که شنیده‌اند، دایر کردن کتابخانه‌های خانگی در محلات مختلف شهری و روستایی، ایجاد کتابخانه‌های کوچک در کلاسهای مهد کودک و دبستان، بردن کتاب به کلاس، استفاده از کتابهای مخصوص کودکان به عنوان هدیه در اعیان و جشنهای تولد و یا تشویق و قدردانی از کودک در موقعیتهای تحصیلی و ... ممکن خواهد بود.

۲۰. رشد معلم، سال سیزدهم، شماره ۲، دی ۱۳۷۳.

فرهنگ کتابخوانی

۱۹. رشد معلم، سال سیزدهم، شماره چهارم، دی ۱۳۷۳.

کودک و مطالعه

مقاله

زهرامهاجری
در تعلیم و تربیت کودکان می‌توان از شیوه‌ها و ابزار مختلفی بهره گرفت. «کتاب» از جمله شیوه‌های مهمی است که با بیانی ساده و بهره‌گیری از هنر نویسندگی، شاعری، نقاشی و ... تهیه می‌شود. کتاب دارای جنبه‌های سرگرم‌کننده و لذتبخش است و از این نظر حتی با بازی‌های کودکانه برابری می‌کنند. این کتابها اگر مطابق با نیازها و علایق بچه‌ها تدوین شوند، پاسخگوی سؤالات ذهنی آنان خواهند بود.

نویسنده در ادامه به هفت نوع شادی و لذت ناشی

مقاله

علی اصغر جویباری
نویسنده با توجه به مشکلات و موانعی که سد راه مطالعه مستمر و پیگیر را در جامعه کنونی ایران موجود است علل را جستجو می‌کند و به بعضی از آنها اشاره‌هایی می‌کند. منجمله:

- استفاده بیش از حد و مکرر از مفاهیم سنگین و نامأنوس و کم ارتباط با نیازهای زندگی دانش آموز در درس مختلف و کتابهای درسی‌شان باعث می‌شود که دانش آموز برای پیشرفت در خواندن و درک معنی به گند خوانی یا چند بار خوانی مجبور شود تا متن را کاملاً بفهمد.

- سخت‌گیری بی‌مورد، مفرط و غیرضروری در ایجاد انضباط از بیرون، تحقیرهای احتمالی، تنبیه

ناشی از خشم، و دشواری زندگی افرادی که مسئولیت آموزش و پرورش دانش آموز را دارند باعث می شود که محیط و فضای مدرسه و به تبع آن خواندن تحت تأثیر منفی قرار بگیرند.

همچنین سختگیرهای تربیتی و آموزشی در مدرسه، عوامل تکنولوژیک آموزشی، مسایل ارزشیابی و آیین نامه و دستورالعملهای ابلاغ شده از طرف سیستم آموزشی و... عواملی هستند که می توانند موانعی برای بهبود فرهنگ کتابخوانی محسوب شود.

مسئله مهمتر اینکه فرهنگ شفاهی بر فرهنگ کتبی در جامعه ما پیشی گرفته است و شاید به این علت است که تکنولوژی رسانه‌ای مثل رادیو زمانی در ایران شروع بکار کرد که تنها ۲۰ سال از بوجود آمدنش می‌گرفته و لی روزنامه «وقایع اتفاقیه» اولین روزنامه رسمی ایران زمانی منتشر شد که حدود ۲۲۷ سال از انتشار روزنامه بطور کلی در جهان می‌گشت. این عامل و نیز رکود فرهنگ کتابخوانی فرهنگ روزنامه خوان ایرانی در مقیاس با همسایگانش نشان دهنده این است که رسانه‌های شفاهی مانند رادیو و تلویزیون خیلی زودتر از روزنامه و کتاب در جامعه‌ای که بی‌سوادی معضلتش می‌بوده باعث شده فرهنگ کتابخوانی دارای مشکل شود.

۲۱. فرزند سالم، شماره سیزدهم، بهمن ۱۳۷۶.

ماهیه پندار ما، تویی

کتاب گزینی

مقاله

یلدا کاظمی

این مقاله، بحثی است در زمینه ایجاد و تداوم علاقه به کتابخوانی در کودکان. نویسنده در این مورد به چند و چون انتخاب و خرید کتاب و ملاک انتخاب کتاب مناسب برای کودک اشاره می‌کند. اهمیت صرف وقت والدین برای کتاب کودک هنوز جایگاه واقعی خود را نیافته است. به عقیده نویسنده، توجه کودک از بدو تولد تا اواسط دوره راهنمایی، در برخورد با هر چیزی (چه پوشاک، یا اسباب بازی یا کتاب) به شکل ظاهری آن جلب می‌شود و اغلب آنچه می‌بیند باور می‌کند. کودک وقتی با کتابی رو به رو می‌شود که تصاویری جذاب

دارد، به سمت آن کشیده می‌شود. این یکی از نکات روان‌شناسانه در تصویرسازی کتابهای کودکان است. این جذابیت نیز ابعاد مختلف دارد: رنگ و اندازه تصاویر، سادگی طرحها و مفهوم بودن آنها و اقیعیت گرابی تصاویر (منظور فقط نقاش نیست بلکه شامل عکس و طرح گرافیکی و... هم می‌شود) و یا هیجان انگیز بودن یا غریب نمایی آنها و... به همین دلیل است که بعضی از کتابهای کودکان پیش از دبستان (که توانایی خواندن و نوشتن ندارند) فقط از تصویر بدون کلام تشکیل شده و یا از نوشته‌های بسیار کمی استفاده کرده‌اند. در بعضی از دیگر کتابهای کودک، به این نکته اشاره شده است که: «این کتاب را برای کودکان زیر سنین دبستان، بلند خوانی کنید.» بهتر است کودک با کتاب مورد علاقه خود رابطه‌ای عاطفی برقرار کند و آن را مانند حامی و دوستی مهربان برای خود در نظر بگیرد. بخش عمده‌ای از این اعتماد و ارتباط، به تصویرگری کتاب و بقیه آن به والدین و مربیان مربوط است. والدین و مربیان باید با شناختن ویژگی‌های فردی و رشدی کودک، انتخاب صحیحی انجام دهند.

۲۲. فرزند سالم، شماره سیزدهم، بهمن ۱۳۷۶.

نقاشی، نماد توانایی‌های ذهنی و ادراک کودک

مقاله

فرشته جلالی

نقاشی کودک از آن جهت که عصاره‌ای از خلاقیت و احساسات شخصی و انتقال شناخت ذهنی او از واقعتهای عینی و به دور از تعصبات و اظهار نظرهای مفرضانه بر سطحی دوبعدی است، می‌تواند نوعی هنر باشد و نقاشی کودکان چون ساده‌ترین درک و شناخت از هنر نقاشی و در عین حال خلاق‌ترین نوع آن است، باید مورد توجه خاص قرار گیرد.

مراحل اولیه اثرگذاری کودک، در سنین هجده ماهگی تا دو سالگی است. در این دوره، کودک به عنوان یک نقاش «خطوط در هم و نامشخصی» را ترسیم می‌کند. «نقطه‌زدن» نیز یکی از اولین علایمی است که کودک بر روی کاغذ ترسیم می‌کند. تمایل به ترسیم دایره یا چیزی شبیه به آن به نظر نویسنده به «پیش‌طرح» یا «روان‌بند» کودک باز می‌گردد که از

بجا ماندن خاطرۀ چشمها و چهرۀ مادر در ذهن کودک و سپس انتقالش به صورت خطوطی شبیه به منحنی بسته یا دایره صورت گرفته است.

در ادامه رشد جسمی و روانی - ذهنی، نقاشی کودک در سن دو سالگی جنبه نمادین پیدا می‌کند. حقایقی که کودک درک می‌کند حقایقی بیرونی نیستند بلکه نماینده برداشت ذهنی و حقایق درونی او هستند از محیط پیرامونش. کودک به محیط اطراف خود توجه دارد، اما واقعیت‌های اطرافش را با حقیقت درونی خویش می‌آمیزد و نمادی از آنها را ارائه می‌دهد که معرف شخصیت درونی و آگاهی او از واقعیتهاست.

۲۳. گلبنگ، سال دوم، شماره چهارم، زمستان ۱۳۷۵.
سازمان، تجهیزات و خدمات کتابخانه‌های کودک مقاله

تهیه شده در امور پژوهش کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان
کتابخانه کودک چگونه جایی است؟، یک کشور به چه تعداد کتابخانه نیاز دارد؟ با توجه به توزیع جمعیت و توزیع کتابخانه، اعلام شده است که هر مدرسه باید دارای کتابخانه‌ای بر مبنای هر ۱۰۰ دانش آموز ۸ متر زیر بنا و هزار جلد کتاب داشته باشد تعداد سرانه کتاب مورد نیاز برای کودکان تا ۱۱ سال به ازای هر دانش آموز ۱۱ جلد و برای کودکان ۱۱ تا ۱۶ ساله به ازای هر دانش آموز ۱۳ جلد کتاب است.

نویسنده در ادامه به تشریح سازماندهی خدمات کتابخانه، ساختمان و تجهیزات لازم، قفسه‌بندی و اثاثه کتابخانه، نوع میز و صندلی کتابخانه، مجموعه یا گنجینه کتابخانه، خصوصیات کمیته مجموعه، میزان نیاز مجموعه به ترمیم، ترکیب مجموعه، نمایه‌سازی (کاتالوگ کردن) کتابها، بازسنجی و بازسازی مجموعه، و جین کتابهای غیر مفید، کهنه و فرسوده پرداخته و تمام ویژگیها و شاخصهای اداره کردن یک کتابخانه کودک به نحو ایده آل را برمی‌شمارد.

فصلنامه‌ها

۲۴. پیام کتابخانه، سال سوم، شماره یکم (پیاپی ۸)، بهار ۱۳۷۲.

اولین سمینار آموزش انشا (نیشابور: ۳۰-۳۱ اردیبهشت)

گزارش
نوشتین موسوی
سمیناری با هدف بررسی عوامل و مشکلات انشاء نویسی دانش آموزان و از انزو خارج کردن این برنامه آموزش، در نیشابور برگزار شد.

قبل از شروع این سمینار پیام کتبی دکتر غلامعلی حداد عادل قرائت شد، در بخشی از این پیام آمده است: «درس انشا به منزله کانونی است که در سها و مهارتهای مربوطه به زبان و ادبیات، مانند اشعه نور در آنجا جمع و متمرکز می‌شود، میان قدرت بیان و نویسندگی از یک سو و قدرت تفکر از سوی دیگر، رابطه‌ای بس مهم وجود دارد و... به دلیل اهمیت مطالعه و کتابخوانی و رابطه آن با درس انشا باید گفت آزمایشگاه درس ادبیات فارسی و خصوصاً درس انشا، کتابخانه مدرسه است.»

در این سمینار، سخنرانی‌های مختلفی در زمینه‌های گوناگون مرتبط با درس انشا صورت گرفت که اهم مطالب عنوان شده عبارتند از:
- انشا نه تنها خوب سخن گفتن را می‌آموزد بلکه درچه‌ای است به خوب اندیشیدن، تحلیل کردن، تعمق و تفکر داشتن. البته این رفتارها باید به مهارت تبدیل شوند.

- کتابخانه‌های آموزشی گامی به شکل کتابخانه مرکزی و کلاسی، پایه اصلی، اساسی و واقعی اصلاح داخل مدرسه و به نوعی دستگاه حرارتی مرکزی و روح مدرسه است.

- باید در نظر داشت زبان صرفاً وسیله برقراری ارتباط نیست. بلکه نظم بخشی دیگر فعالیت‌های عالی ذهنی است، لذا کودکان برای نوشتن خلاق نیازمند به برنامه‌ریزی گام به گام در جهت تفکر خلاق، گنجینه لغوی کافی و قدرت تجزیه و تحلیل هستند.

- اصل قضیه در انشا، انتقال حس است. پس اجازه بدهیم بچه‌ها با هر زبانی که ممکن است حسشان را منتقل کنند.

- کودکان مقوله‌هایی را می‌آموزند که تجربه

کرده‌اند. ادبیات، حساسیتهای کودکان را نسبت به زبان افزایش می‌دهد.

- لازمه نوشتن، خواندن و خلق اثر هنری، آزادی است و عادت مطالعه توشه‌ای است برای همه عمر.

- انشا ابداعی آگاهانه است که چهارچوبی منضبط دارد.

- اگر بخواهیم از مرگ زبانمان جلوگیری کنیم باید ادبیات زنده داشته باشیم.

۲۵. پیام کتابخانه، سال سوم، شماره دوم و سوم (پیاپی ۱۰-۹)، تابستان و پاییز ۱۳۷۲.

بررسی آماری نشر افسانه‌های عامیانه در ایران
منازیر امیرحسینی

موضوع این تحقیق، نمایش پراکندگی تولید افسانه‌ها در سالهای مختلف و نیز حداقل و حداکثر تولید افسانه‌ها است. نقطه اوج تولید افسانه‌ها در سالهای ۱۳۴۷، ۱۳۴۸، ۱۳۵۲ و ۱۳۵۶ عنوان شده و از سال ۱۳۵۶ تا ۱۳۶۰ دوره پایین‌ترین حد تولید افسانه‌ها است که شاید ناشی از دگرگونی‌های سیاسی و اجتماعی است. در بین ۹۶ ناشری که انتشاراتشان مورد بررسی نویسنده قرار گرفته است، ناشرانی که بیشترین سهم را در تولید افسانه‌های عامیانه داشته‌اند به ترتیب تولید بیشتر عبارتند از: امیرکبیر، گوتنرگ - فروغی، پدیده و کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان.

در ادامه این بررسی آماری می‌خوانیم: حدود ۶۰ درصد از ناشران تنها یک اثر ۶ درصد از ناشران بیش از ۱۰ مورد تولید افسانه داشته‌اند.

از نظر نویسنده مقاله ناشرانی که بیشترین تولید را داشته‌اند متخصص تولید افسانه‌های عامیانه بوده و آثار تولید شده توسط آنها از ارزش و اعتبار خاصی برخوردار است، زیرا آنها دارای تجربه کافی و ویراستاران باتجربه و متخصص بوده و همین امر باعث می‌شود نویسندگان این نوع آثار برای اعتبار بخشیدن به آثار خود، آماده‌سازی و نشر کتابهای خود را به آنها بسپارند.

نسبت تولید افسانه‌های گردآوری و بازنویسی شده ایرانی در مقایسه با آثار ترجمه خارجی در سالهای قبل از انقلاب، یک دوم آثار ترجمه‌ای بوده است، اما بعد از انقلاب این نسبت تغییر کرده و

میزان گردآوری افسانه‌ها بر ترجمه آثار خارجی پیشی گرفته است.

۲۶. پیام کتابخانه، سال سوم، شماره دوم و سوم (پیاپی ۱۰-۹)، تابستان و پاییز ۱۳۷۲.

طراحی یک کتابخانه کودک

مقاله
بام ساندلین ترجمه: ثریا قزل ایلی
مسئولان و دست اندرکاران ساختمان کتابخانه مرکزی شهر «دینور» تصمیم گرفته‌اند یک کتابخانه کودک متعلق به آینده در کنار کتابخانه اصلی بسازند. اظهار نظرهای کودکان درباره این کتابخانه بخصوص و نتایج به دست آمده از آنها، مهندسان و طراحان را برای ساخت مکانی مناسب و دلخواه کودکان، راهنمایی کرده است.

انتظارات کودکان از یک کتابخانه ویژه کودکان، گوناگون و گاه شگفت آور بوده است. بعضی از این نتایج عبارتند از: کودکان زنها و جسمهای فعال دارند و در برابر فضای منفعل کتابخانه واکنش منفی نشان می‌دادند. آنها خواهان محرکهای دیداری، وسایل و امکانات راحت و برنامه‌ریزی فعال بودند که با علائق زنده و روحیه کنجکاو آنها برای بیشتر دانستن درباره جهان هماهنگ باشد. همچنین، فضایی خلوت و راحت، مطلوب کودکان بود. آنها در استفاده از فهرستهای ماشینی کتابخانه مشکل داشتند و دوست داشتند داستانها بر اساس موضوع طبقه‌بندی شود نه بر اساس نام نویسنده.

علاقه پسرها به تکنیک و فن آوری و هنر مشهودتر بود. آنها کامپیوتر دستگاههای ضبط ویدئو، گوشی و لیزر و نمایشگاه دائمی از ابزارها و دستگاه‌ها را طلب می‌کردند. آنها خواهان حیوانات زنده، اتاق هنر و صنایع دستی با امکانات وسیع و کتابهایی بودند که به آنها کار دستی بیاموزد. همچنین، بیشتر کودکان اصلاً دوست نداشتند از کتابداران کمک بخواهند.

۲۵. پیام کتابخانه، سال چهارم، شماره یکم و دوم (پیاپی ۱۲-۱۱)، بهار و تابستان ۱۳۷۳.

نقش کتابخانه‌های عمومی در توسعه فرهنگ کتابخوانی

مقاله

زهرة میرحسینی
 نقش کتابخانه‌ها در فراهم‌آوری، دسترسی به مواد خواندنی و انتشارات جدید نقشی نظام‌یافته و دائمی است. نویسندگان مقاله ضمن بیان اهداف کتابخانه پیشینه‌هایی بر زمینه توسعه مطالعه و کتابخوانی ارائه داده است. وی در مورد بحث عادت مطالعه نوشته است: در کسب عادت مطالعه و احساس ضرورت خواندن، عوامل بسیاری دخالت دارند که اغلب بر یکدیگر مؤثرند. خانواده‌ها و دیدگاه‌ها و طرز تلقی اعضای آن در ارتباط با یادگیری، وجود کتابخانه‌های آموزشی‌گشایی، در شکل‌گیری الگوی مطالعه و کتابخوانی در نوجوانان مؤثر است. خواندنی‌های مناسب برای گروه‌های سنی کودکان و نوجوانان، کتابخانه‌های آموزشی‌گشایی (مدارس) و در کل محیط جامعه، تحصیلات فردی، وسایل ارتباط جمعی، بازار کتاب حکومت، تعداد و عملکرد کتابخانه‌های عمومی نیز در شکل‌گیری الگوی مطالعه افراد مؤثرند.

وظایف و خدمات یک کتابخانه عمومی عبارتست از خدمات رسانی به: کودکان و نوجوانان، نوسو ادان، نابینایان، زندانیان، دانشجویان و ... به عقیده نویسنده یکی از راه‌های تشویق کودکان به کتابخوانی استفاده از ادبیات مخصوص آنهاست ادبیاتی با سبک نگارش ساده و روان، تصاویر هنری و مفهوم، در نظر داشتن دانش پایه و گروه‌های سنی مختلف و موضوعاتی که سعی در ایجاد خلاقیت، سازندگی و رشد کودکان و نوجوانان دارد.

۲۶. پیام کتابخانه، سال چهارم، شماره یک و دوم (پیاپی ۱۲-۱۳)، بهار و تابستان ۱۳۷۳.

گزارش ادبیات کودکان و نوجوانان در انگلیس
 زهرة قاپیخی

نویسنده در آغاز مراکز را که به صورت پراکنده و بدون هماهنگی، در حال گردآوری و حفظ ادبیات مکتوب کودکان و نوجوانان انگلیس هستند معرفی می‌کند؛ مراکز می‌مانند: کتابخانه انگلیس، اتحادیه ملی کتاب، مؤزّه ویکتوریا و آلبرت، بنهاد کتاب کودک (C.B.F) که یکی از مهمترین و اصلی‌ترین مراکز جمع‌آوری کتب و مقالات در حیطه ادبیات کودک و نوجوان در لندن است و ...

در انگلیس، ادبیات کودک و نوجوان در سطوح دانشگاهی چندان مورد توجه نیست. تنها در دانشگاه «ریدینگ» ادبیات کودک و نوجوان در سطح فوق لیسانس تدریس می‌شود. اولین دوره آن در ۱۹۸۴ شامل مطالعه تاریخ ادبیات کودکان انگلیس در قرون ۱۹ و ۲۰ میلادی بود.

از دیگر مراکز علاقه‌مند به مقوله ادبیات کودک و نوجوان، ناشران این گونه کتابها هستند. یکی از این ناشران به نام «تیمبل پرس» نشریه‌ای تخصصی درباره ادبیات کودک و نوجوان دارد به نام «سیگنال» که مقالات خوب ارزشمندی را چاپ می‌کند.

نویسنده پس از اشاره به نشریات مختلف انگلستان نتیجه می‌گیرد که امروزه مسئله ادبیات کودکان در جهان به طور جدی مطرح بوده و خیلی جدی‌تر از گذشته مورد نقد و بررسی قرار می‌گیرد.

آموزش و پرورش انگلیس فهرستی از کتابهای ادبی که باید جزو برنامه تدریس ادبیات کودکان آن کشور قرار گیرد، به مدارس ابلاغ کرده ولی بعضی از نویسندگان این کتابها به این کار دولت و آموزش و پرورش اعتراض کرده و دلایل زیادی برای مخالفت با این امر ارائه داده‌اند از جمله اینکه:

صرفنظر از میزان انعطاف‌پذیری این فهرستها، چون آنها تعیین می‌کنند که میراث ملی ادبی چه باید باشد، نماینده تمامی سنن فرهنگی و کتبی مهم گذشته یا امروز نیستند.

۲۷. پیام کتابخانه، سال چهارم، شماره سوم (پیاپی ۱۵ و ۱۶)، پاییز و زمستان ۱۳۷۳.

راهنمای عملی پیرامون کتابهای کودکان
 مقاله

نویسنده: تسارز چستر
 ترجمه و تلخیص: زهرة قاپیخی
 محور و هدف اصلی بحث این مقاله کمک و راهنمایی به نویسندگانی است که می‌خواهند رساله، تز یا هر نوع تحقیق جامع‌رادر زمینه موضوع و مضمون‌دهای کتابهای کودکان بنویسند.

نویسنده مراحل تدریجی نگارش یک تحقیق با مقاله مناسب در زمینه کتاب کودک و نیز هر موضوع دیگر را شرح می‌دهد؛ مراحل می‌مانند: جستجوی متون، ارزیابی منابع ثانویه، روشهای متفاوت پژوهش (مصاحبه، پرسشنامه)، چگونگی نوشتن طرح

تحقیق، عنوان، خلاصه، فواید مورد انتظار، مطالعه پیشینه و کارهای انجام شده قبلی، حوزه و محدوده کار، روش‌شناسی تحقیق طرح کلی، سازماندهی کار (شامل زمان بندی، یادداشت‌برداری)، انتخاب تصاویر، بایگانی مطالب، نگارش پیش نویس، شکل مقاله، شیوه نگارش و پایان مطلب (شامل ضمیمه‌ها و پانویسها و مآخذ) و به دست آمدن نسخه‌نهایی.

۲۸. پیام کتابخانه، سال چهارم، شماره سوم و چهارم (پیاپی ۱۳ و ۱۲)، زمستان ۱۳۷۳.

کودک و افسانه‌های پریان

مقاله سبیده عدلیب

بخش اول مقاله به معرفی فرضیه‌های گوناگونی اختصاص دارد که اصل و منشأ قصه‌ها و علت ظهور همزمان آنها در بسیاری از مناطق جهان است. اهم این فرضیه‌ها عبارتند از:

- فرضیه هند و اروپایی که منشأ قصه را اساطیر آریایی در مورد کیهان شناختی می‌داند.

- فرضیه هندی که منشأ قصه‌های حیوانات را از کتاب پنجانترا (کلیه و دمنه) می‌داند.

- فرضیه آیین گرامی که منشأ شخصیت‌های قصه‌ها را خاطره و یادگاری از برگزارکنندگان مراسم و مناسک در آیینهای مردمی می‌داند.

- فرضیه روانکاوری که قصه را شکل ساده و گامیده اساطیر می‌داند.

نویسنده در ادامه به معرفی عناصر شاخص افسانه‌های عامیانه که دلیل دلنشین بودن آنها برای کودکان است، می‌پردازد؛ عناصری مانند: مقدمه، بسط و توسعه، نتیجه و غیره.

امتیازهای خواندن افسانه عبارتند از: «حقیقت اخلاقی» که اخلاقیات کامل و درست را به مخاطب منتقل می‌کند. افسانه به نوعی «برآورنده نیازهای» مخاطب است. امنیت افسانه‌های پریان، شکوه و وقار، صلح و امنیت و آرامش و گرمای عناصر سازنده افسانه‌ها، نیازهای روانی مخاطب را اکتان می‌کند. «تنوع» افسانه‌ها مانند افسانه‌های خندمدار، عاشقانه، ترسناک، زیبا و... مخاطبان بسیاری را جذب می‌کند.

نویسنده ضمن اشاره به اهمیت افسانه‌های عامیانه (سحر و جادو) در زمینه هماهنگی افسانه‌ها با نیاز روانی کودکان، پنج ویژگی را برمی‌شمرد که

عبارتند از: پایان خوش در افسانه‌ها، خوب و بد مطلق که هماهنگ با طرز فکر کودک است، مسئله اشد مجازات که باعث اطمینان و آرامش روح کودک می‌شود (آدمهای بد همیشه به سزای عمل بد خود می‌رسند) نیاز کودک به قصه‌های سحر و جادو که در آن جاندار پنداری و فرافکنی وجود دارد، امری لازم و مفید قلمداد شده است.

۳۰. پیام کتابخانه، سال ششم، شماره سوم و چهارم، پاییز و زمستان ۱۳۷۵.

سیر تحول در اهداف کتابخانه‌های کودکان با تأکید بر کتابخانه‌های آموزشی

مقاله حمید محسنی

آموزش و پرورش ذهن و روح کودک، در همه اعصار مهم بوده است. شیوه‌های آموزشی در هر زمان، و بنا به شرایط خاص هر دوره تفاوت‌های خاصی دارد.

در حال حاضر با شناخت بیشتر کودک، به کارگیری شیوه‌های آموزشی دقیقتر و زندگی اجتماعی پیچیده‌تر، کتابخانه‌های ویژه کودکان نیز دارای مسائل متعددی شده، پیچیدگی بیشتر یافته و خدماتشان از لحاظ کمی و کیفی گسترش یافته است.

نویسنده با توجه به نظرات خانم Power در «کتاب خدمات کتابخانه برای کودکان» تعریفی از کتابخانه کودک ارائه می‌دهد که عبارت است از:

«تدارک کتاب خوب برای کودک همراه با کتابخانه‌ای که دارای محیطی جانب و دعوت کننده و خدماتی مناسب باشد تا به این وسیله عشق به مطالعه، قدرت تمیز، تشخیص، مهارت در استفاده از کتاب به عنوان یک وسیله و داوری در مورد آن، در کودک پرورش دهد.»

۳۱. پیام کتابخانه، سال هفتم، شماره سوم (پیاپی ۲۶)، پاییز ۱۳۷۶.

راهکارهایی درباره کتابخوانی

مقاله پرویز عازم

برای دست‌یابی به جامعه‌ای اهل کتاب، باید برنامه‌ریزی هدفمند، آزموده و مستمری را در نظر داشت. نویسنده با توجه به شرایط جامعه در حال

توسعه کشور ایران، پیشنه‌ها و توصیه‌هایی کوتاه و مختصر ارائه داده است که به طور اجمال عبارتند از:

- کتاب باید مانند ماده خوراکی که لازمه زندگی روزانه یک خانواده است جزئی از مایحتاج عمومی باشد.

- عادت به کتابخوانی از کودکی به وجود می‌آید.

- همه دانش‌آموزان و دانشجویان و اساتید باید بخش مهمی از امور تحصیلی خود را در مراجعه به کتابهای غیردرسی کتابخانه‌های پر مجموعه، سازمان یافته و روز آمد، انجام دهند.

والدین با اختصاص وقتی برای مطالعه روزانه، می‌توانند الگوی کودکان خود باشند. دولت بوسیله تشکیل جامعه سالم، باید از ابتدایی‌ترین تا عالی‌ترین واحد آموزشی را ملزم به رعایت قانون تأسیس و تشکیل کتابخانه‌ها کند. ضمن اینکه رعایت استانداردهای ملی فضا، مواد و مصالح این اماکن نباید فراموش شود. دولت برای بهبود شرایط کتابخوانی و مطالعه باید اقدام به سرمایه‌گذاری کلان در بخش فرهنگی و نیز تولید کاغذ، تهیه و تدارک مواد، مصالح، چاپ و دستگاه‌ها و تجهیزات مدرن چاپخانه و پرداخت یارانه به کالاهای فرهنگی نماید.

- پدید آورنده هر نوع کالای فرهنگی باید با خاطری جمع و فکری آزاد و دلی پر عشق برای خدمت بر فرهنگ و دانش و آگاهی جامعه به تحقیق و تدقیق و تألیف بپردازد.

- دولت باید ضوابط چاپ و زمان و تشریفات قانونی اش را به حداقل برساند. دولت باید برای ایجاد و گشایش کتابفروشی و دکه و جایگاه فروش و عرضه کتاب در پایتخت، شهرستانها، روستاها و... تسهیلات زیادی قائل شود.

۳۲. پیام کتابخانه، سال هفتم، شماره سوم (پیاپی ۲۶)، پاییز ۱۳۷۶.

نقش کتاب و کتابخانه در آموزش و پرورش

مقاله رضا غریبی
کتابخانه از آن جهت حائز اهمیت ویژه است که گنجینه‌ای از دانشهای گوناگون و مکانی است برای انجام تحقیقات، مکانی که محققین در آن به مطالعات علمی و بررسی دانش موجود می‌پردازند.

به طور کلی آموزش و پرورش با پستی استفاده از منابع موجود در کتابخانه را جزء فعالیت‌های اصلی دانش‌آموزان قرار دهد. پیوند کتابخانه با آموزش و پرورش اهمیت زیادی دارد، زیرا رشد کتابخانه در هر جامعه با آموزش در آن جامعه و ایجاد دگرپسی در آن نسبت مستقیمی دارد.

نویسنده در ادامه به بحث درباره اهمیت کتابداری، نقش کتابدار در آموزش و پرورش، کتابخانه آموزشی، کتابخانه دانشکده‌ای، کتابخانه دانشگاهی و کتابخانه ملی می‌پردازد.

۳۳. رشد آموزش راهنمایی تحصیلی، سال چهارم، شماره دوازدهم، زمستان ۱۳۷۵.

عوامل مؤثر در پرورش تفکر خلاق در درس انشا

مقاله حسین قاسم پور
محور اصلی این مقاله، بر شمردن عوامل و علل مختلف تقویت تفکر خلاق در درس انشاست.

اطلاعات و تجربیات قبلی دانش‌آموز، برانگیختن انگیزه لازم در دانش‌آموز، اعتماد به نفس دادن به دانش‌آموز، ارائه تمرین‌هایی که به ایجاد تخیل در ذهن دانش‌آموز کمک می‌کند، ترکیب خانواده و نگرش آن در پرورش خلاق، از جمله عوامل مؤثر در این زمینه است.

نویسنده، سیزده راهبرد عملی برای پرورش تفکر خلاق در درس انشا ذکر می‌کند که بعضی از آنها عبارتند از:

روش حل مسئله که نوعی از آن بارش مغزی نامیده می‌شود. در این روش دانش‌آموز پس از برخورد با مشکل، درباره راه حل آن می‌اندیشد و فرضیه‌هایی عرضه می‌کند. در نهایت بهترین راه حل، راه حل انتخابی گروه است. به این وسیله دانش‌آموزان نحوه ارائه نظر درباره نوشته‌های دیگران را یاد خواهند گرفت. معلم انشا می‌تواند به ابتکار و خلاقیت خود فعالیت‌هایی را برای درس انشا طراحی و پیش‌بینی کند یا برای پرورش تخیل و در نتیجه تفکر خلاق، داستان‌های نیمه تماسی را در کلاس مطرح کند تا دانش‌آموزان با تفکر درباره آن و با تخیل خود به تکمیل آن بپردازند.

باید معلم تذکر دهد که دانش‌آموز در نوشتن انشا «به زبان خود» توجه کند تا از روی تفکر و بدون

واهمه افکار شخصی روی کاغذ بیاید.

دانش آموز باید نسبت به محرکهای اطرافش حساس باشد به پدیده‌ها به دقت توجه کند و در بیان دیده‌ها و شنیده‌ها الگوری واحد را به کار نبرد.

دانش آموز باید آموزش ببیند تا تحمل شنیدن انتقادات و اظهار نظر انتقاد آمیز را داشته باشد.

البته تمام پیشنهادات نویسنده منوط به شرطی اساسی است و آن اینکه در آموزش و پرورش و بخصوص کلاس درس انشا، الگوهای تفکر و روش پرورش تفکر خلاق توجه و برای آن برنامه‌ریزی صحیح و مدون از همان دوره ابتدایی شود.

۳۳. فرهنگ عمومی، شماره دهم و یازدهم، بهار و تابستان ۱۳۷۶.

اخلاق در کتابهای کودکان

گزارش طرح پژوهشی ساختارهای گفتمانی در کتابهای کودکان

محمد جواد غلامرضا کاشی

الگوهای فرهنگی در کتاب کودکان از طریق یافتن قواعد و ضوابط عمومی و کلی در کتابها در این گزارش مطرح می‌شود.

۷۲ قصه‌ای که مورد بررسی واقع شده، ۵۱ در صدشان دارای مفهوم «خوبی و بدی» هستند. پژوهشگران در این طرح دو الگوی کلی از لحاظ فرهنگی را در کتابها باز می‌یابند که عبارتند از:

۱- نویسنده با ارائه دستورهای اخلاقی در صند است تا کودک به کج راههای انحراف نیفتد، عدم انحراف وی هنگامی تضمین می‌شود که از حدود باید و نبایدهای مقبول اجتماعی فراتر نرود و از سوی وجدان عمومی مردم قابل کنترل باشد.

۲- با ایجاد و تزریق ضابطه و قاعده «از رنگ‌باش و گرنه زیان خواهی کرد» نویسنندگان این گونه کتابها سعی می‌کنند به این نگرانی خود غلبه کنند که مبادا کودکها ساده لوحی و پیروی تام و کامل از دستورهای اخلاقی عملاً نتوانند در بازی قدرت در عرصه اجتماعی تاب بیاورد، فریب بخورد، عقب بماند و یازبان کند.

نتیجه گیری پایانی نویسنده این است که در کل قصه‌ها باز تاب کننده گرایش محافظ کارانه سنت به سنت مورد احترام و توجه جامعه و برعکس بی‌ربطیت به نقد آن هستند. همچنین گرایش به نیازهای مادی

(در مقابل آخرت گرایی)، جنبه قراردادی روابط اجتماعی (در مقابل منزلت‌های اکتسابی) گرایشهایی هستند مخالف سنت در این قصه‌ها که مورد تأیید قرار نگرفته است.

ولی، عام گرایی، جمع گرایی و عقلانیت گرایشات مسلط ايجایی قصه‌ها دلیلی می‌باشد برای همان رویه محافظه کارانه و غیرنقد الگوهای فرهنگی در مقابل سنت و وجه مسلط این الگوها در قصه‌های بررسی شده اقتدار گرایی اخلاقی در آنهاست.

۳۲. کتاب، دوره هشتم، شماره سوم، پاییز ۱۳۷۶.

واکنش کودکان ۴-۶ ساله نسبت به کتابهای تصویری

مقاله

زهره قاپیانی

نویسنده در تحقیق گسترده سه کتاب داستانی را برای ۷۲ دختر و پسر در مقطع زمانی ۴ تا ۶ ساله خوانده و تصاویر آنها را در معرض دیدشان قرار داده است. در عین حال واکنش مخاطبان را در برابر شنیدن مطالب و دیدن تصاویر ضبط کرده و گفته‌ها و نقاشی‌هایی را که در ارتباط با داستان کشیده‌اند، به دقت بررسی و از آن نتیجه گیری کرده است. برداشتها و نتایج به دست آمده، شالوده پایان نامه کارشناسی ارشد نویسنده است که این مقاله خلاصه‌ای از آن به شمار می‌رود.

نویسنده پس از ارائه تعریف کتاب تصویری به بررسی انواع این نوع کتابها (کتابهای تصویری بدون کلام و کتابهای تصویری با کلام) می‌پردازد. سپس انواع واکنش کودکان را در مقابل این کتابها ذکر می‌کند که عبارتند از: واکنشهای تفسیری، عاطفی خیالافانده، تداعی و تعیین هویت.

- گروه ۴ ساله‌ها (مورد بررسی) نسبت به گروههای ۵ و ۶ ساله از لحاظ بیانی (بیان داستان) ضعیف‌تر، اما از نظر درک روابط علت و معلولی و سیر داستانی تصاویر، مشابه گروه سنی بالاتر هستند.

- در بعضی از نقاشی‌های کودکان (در ارتباط با داستان یا کتاب مورد بحث) تصاویر خیالافانده و برخی مخاطبان در تفسیرها و خیالافانی‌های خود به طور کلی از مسیر داستان خارج شده‌اند.

واکنش کودکان عمدتاً ناشی از تأثیر تصویر بود. انتخاب عنوان مناسب، تخیل کودکان را در ابعاد

مختلف تحریر می‌کرد. هر سه گروه سنی بدون هیچ مشکلی با نماندهای تصاویر ارتباط برقرار می‌کردند. کودکان از داستانهای تخیلی لذتی می‌برد اما گام‌ها در اوج شادی و لذت، هشدارهای والدین و القای تریبیتی آنها، کودکان را از شادی و لذت باز می‌داشت.

۳۲. کلیاتک، سال سوم، شماره چهارم، زمستان ۱۳۷۵.
آشنایی با ادبیات کودک (قسمت سوم)
پیدایش ادبیات کودک در اروپا

مقاله
 کمال پولادی
 ادبیات کودک به معنای خاص آن، ادبیاتی است که از همان ابتدا برای کودکان و با ملاحظه کیفیت ذهنی آنها آفریده شده است. در حالی که ادبیات کودک به معنای عام، شامل تمام نوشته‌ها و سروده‌هایی است که برای کودکان مناسب بوده و برای آنها در نظر گرفته شده است.

نویسنده مقاله، به نحوه پیدایش ادبیات کودک در چند کشور اروپا، بر سه گرایش ادبیات آموزشی، ادبیات تعلیمی و ادبیات هنری - تخیلی پرداخته است. نحوه پیدایش ادبیات آموزشی این بوده است که در انگلستان توسط قدیس الدلم در کتابی (شبهه دایرة المعارف کودکان) سؤالها و جوابها به صورت منظوم و در موضوعات مختلف از جمله قواعد دستوری زبان معما، چیستان و ... نگاشته است.

ادبیات تعلیمی به ادبیاتی گفته می‌شود که در برجه اول با یاد دادن آداب معاشرت و اصول سلوک و اخلاق سر و کار دارد. «کتاب اطفال» اولین اثر در ادبیات تعلیمی در اروپاست. همچنین کتاب شریعت که به وسیله کشیشهای پیوریتان (پاک دین) برای آموزش منهدنگاشته می‌شد در اصل برای بزرگسالان بود، ولی چون به سبکی ساده، نثری روان نوشته می‌شد و ماجراهای آنها مهیج و جالب بود، مورد استفاده کودکان نیز قرار می‌گرفت.

ادبیات هنری و داستانی، نخستین بار در انگلستان به وسیله جان نیوبری با نشر کتابهای خاص کودک ظهور یافت. سپس با آمدن عصر روشنگری اندیشه‌ها و اشاعه نظرات «جان لاک» فیلسوف انگلیسی و ژان ژاک روسو (در کتاب امیل) اهمیت توجه به ادبیات خاص کودک مطرح شد. ادبیات هنری - تخیلی در انگلستان به وسیله

کتاب «آلیس در سرزمین عجایب» نوشته لوئیس کارول آغاز و به آلمان و فرانسه کشیده شد. نیمه قرن نوزدهم و نخستین دهه قرن بیستم را عصر طلایی کودک می‌نامند که دوره پرباری برای ادبیات کودک بوده و آثار کلاسیک فراوان و گرانمایی برای ادبیات کودک فراهم کرده است. از جمله هنرمندان نام آور این عصر کریستین اندرسن، مارک تواین، ژول ورن، لوئیس کارول بوده‌اند.

۳۵. هنر، شماره سی‌ام، زمستان و بهار ۱۳۷۵.
داستان پردازی و داستان گویی

مقاله
 نویسنده: شریل نیل
 مترجم: یاسمین صبر نقه الاسلام و معصومه ضرغام
 نویسنده در مورد داستان نوشته است: «بازتابی از حالات مختلف ذهن انسان و استعاره‌هایی برای تجارب زندگی است.» و در ادامه توضیح می‌دهد داستان در دو سطح اصلی عمل می‌کند یکی، بر فرآیندهای عقلانی و خردمندانه مغز اثر می‌گذارد و پیرنگ زبان گفتار، تصاویر رؤیاگونه و نمادها را جذب می‌کند، دیگری سطح زبان تفسیری داستان، اصول اخلاقی و مباحثات عقلانی است.

هدف نویسنده از نگارش این مقاله، نشان دادن اهمیت داستان و بخصوص اساطیر و افسانه و ... در تأثیرگذاری بر ضمیر ناخودآگاه انسان است. در این زمینه به عوامل گوناگونی اشاره می‌شود و چگونگی استفاده از آنها برای نیل به هدف تأثیرگذاری قصه، نشان داده می‌شود.

نویسنده با بیان تجارب خود از کلاسهای قصه خاطراتی را بازگو می‌کند و نظرات خود را در قالب نظریه‌های فرضی ارائه می‌دهد:

- داستانهای عامیانه چیزی در خود دارند که هم گوینده و هم شنونده را مسحور می‌کند.

- داستانهایی که مطالب اسطوره‌ای مربوط به مکاشفه الوهیت در طبیعت را در برمی‌گیرند، ممکن است به افراد کمک کنند تا خود را با محیط اطراف خویش هم آهنگ سازند.

در پایان «داستان آموزنده»، «اسطوره»، «افسانه»، «داستان عامیانه»، «افسان پریان» و «داستان خانوادگی» تعریف شده و فنون یادگیری و نقل داستان و مشخصات و عوامل آن معرفی می‌شود.